

УДК 347.6

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2023-2-3>**Баранкевич Анна Вікторівна,**

аспірантка кафедри теорії права, конституційного та приватного права,
Інститут з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6520-9062>

ПРАВО НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ НА ОBOB'ЯЗКОВУ ЧАСТКУ У СПАДКОВОМУ ПРАВІ КРАЇНИ ЄС – ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

***Анотація.** З початком повномасштабної війни в Україні та масовим виїздом українців до країн Європейського союзу особливої актуальності набуло питання спадкування. Значну частку серед емігрантів складають неповнолітні особи, за якими закріплені додаткові правові гарантії в отриманні спадщини. Однією з таких гарантій є право на обов'язкову частку, яке стало предметом дослідження у цій науковій статті. Автор вказує, що закріплення законодавцем права на обов'язкову частку у спадщині за неповнолітніми особами зумовлено, передусім, відсутністю у таких осіб повної правової дієздатності, а також потребою забезпечити їх належний життєвий рівень після смерті спадкодавця.*

У статті зосереджено увагу на закріпленні права неповнолітніх осіб на обов'язкову частку у спадщині в країнах Європейського Союзу. За допомогою системного порівняльно-правового аналізу законодавства країн Європейського Союзу автор розглянув інститути «резервної» та «обов'язкової» частки, охарактеризував їх спільні та відмінні ознаки. У статті проаналізовано вплив вказаних інститутів на свободу заповіту. Значну увагу приділено дослідженню перспективам подальшого розвитку інститутів «резервної» та «обов'язкової» частки у законодавстві європейських держав.

Досліджуючи право неповнолітніх осіб на обов'язкову частку у законодавстві країни ЄС, враховано, що спадкове право найбільш вкорінене у культуру та традиції кожної держави, відображає вплив таких на поточне регулювання актуальних проблем спадкування. Разом з тим акцентовано увагу на важливості досягнення певної уніфікації законодавства в сфері реалізації неповнолітніми особами права на обов'язкову частку у спадщині на міжнародному рівні.

Також у статті опрацьовано конструкції «узуфрукту», «договору про спадкування» та «позову про зменшення розміру майна, переданого за заповітом» як можливості для спадкодавця обрати, хто буде спадкоємцем майна, навіть за наявності резервної частки.

Зазначене у своїй сукупності вказує на актуальність обраної теми та завдання проведеного дослідження – на підставі аналізу норм спадкового права країни ЄС щодо закріплення обов'язкової частки у спадщині виокремити ті особливості правового регулювання, які можуть бути впроваджені у національне законодавство України. Метою такого дослідження є гармонізація норм спадкового права України в частині спадкування неповнолітніми особами обов'язкової частки з нормами права держав-членів ЄС. Запропоновано удосконалити національне законодавство щодо реалізації неповнолітніми особами права на обов'язкову частку з врахуванням досліджених моделей європейських держав, а саме: Франції, Іспанії, Італії, Німеччини та Польщі.

***Ключові слова:** обов'язкова частка у спадщині, резервна частка у спадщині, примусове спадкування, свобода заповіту, узуфрукт.*

Barankevych Anna. THE RIGHT OF MINORS TO THE COMPULSORY SHARE IN THE INHERITANCE LAW OF EU COUNTRIES – DEVELOPMENT PROSPECTS AND EXPERIENCE FOR UKRAINE

***Abstract.** The issue of inheritance became very important with the beginning of a full-scale war in Ukraine and the mass migration of Ukrainians to the countries of the European Union. A significant share of emigrants are minors, who have additional legal guarantees in receiving an inheritance. One of these guarantees is the right to the compulsory share, that became the subject of this research. The author indicates that legal consolidation of minors' right to the compulsory share in the inheritance is caused, first of all, by the lack of full legal capacity, as well as the need to ensure their adequate standard of living after the death of the testator.*

In this article attention is centred on consolidation of the right of minors to a compulsory share of the inheritance in the law of the European Union countries.

The author considered the institutes of 'reserved' and 'compulsory' share with the help of a systematic comparative legal analysis of the legislation of the European Union countries, characterized their common and distinctive features. In the article the impact of these institutions on the freedom of the will is analyzed. Considerable attention is paid to researching the prospects for further development of the institutions of 'reserved' and 'compulsory' share in the legislation of European countries.

Studying the right of minors to the compulsory share in the legislation of the EU country, it is taken into account that the law of inheritance is deeply rooted in the culture and traditions of each state, reflecting the influence of such on the current regulation of actual problems of inheritance. At the same time, attention is focused on the importance of achieving a certain unification of law in the sphere of the exercising the right to a compulsory share by minors at the international level.

The constructions of 'usufruct', 'inheritance agreement' and 'suit for reduction of the size of the property transferred under the will' are also elaborated in the article. They are studied as an opportunity for the testator to choose who will inherit the property, even in the presence of the reserve share.

These all indicates the relevance of the chosen issue and the task of the conducted research – based on the analysis of the inheritance law of the EU countries regarding the compulsory share in the inheritance to single out those features of legal regulation that can be introduced into the national legislation of Ukraine.

The purpose of the study is to harmonize the norms of inheritance law of Ukraine in terms of the inheritance of the compulsory share by minors with the norms of the law of EU countries.

It is suggested to improve the national law regarding the exercising by minors the right to the compulsory share, taking into account the studied models of European countries, such as France, Spain, Italy, Germany and Poland.

Key words: *compulsory share in the inheritance, reserve share in the inheritance, forced heirship, testamentary freedom, usufruct.*

Вступ. Спадкове право залишається однією з найбільш важливих та практичних галузей цивільного права, адже визначення долі майна, набутого особою за життя, є не лише гарантією врахування та дотримання волі такої особи після смерті, а й однією з важливих гарантій стабільності відносин власності у будь-якому суспільстві.

В сучасному світі норми спадкового права, незважаючи на консервативний характер цієї галузі, втратили виключно національний зміст та стали більш гнучкими, такими, що відповідають поточним економічним змінам як певної держави, так і суспільства загалом. Така мобільність, хоч і об'єктивно зумовлена викликами суспільства, однак породжує низку проблем як в теорії, так і на практиці, які стосуються не лише захисту прав спадкоємців, а й дотримання волі спадкодавця та належного визначення долі спадкового майна.

До того ж, сьогодні в Європі спостерігається процес уніфікації національного законодавства країн-членів Європейського Союзу, в тому числі в сфері спадкового права. Актуальність та важливість формування єдиного правового регулювання спадкових право-

відносин зумовлені як ускладненням таких іноземним елементом, так і знаходженням спадкового майна не в державі перебування (проживання) померлого або у кількох державах одночасно, що має наслідком паралельну дію часто відмінних правопорядків. Останнє, в свою чергу, зумовлює необхідність вибору матеріального права, яке повинно застосовуватись до правовідносин у сфері спадкування для належного правового регулювання.

Відмінності у правовому регулюванні спадкових правовідносин породжують потребу тлумачення норм права іноземної держави, а також визначення за допомогою колізійних норм того права, яке підлягатиме застосуванню. Колізійні питання спадкування залишаються одними з найскладніших, особливо якщо спадкоємцем є неповнолітня особа, яка з огляду на правовий статус потребує додаткових охорони та захисту.

Матеріали та метод.

Питання права на обов'язкову частку у спадщині у різних правових системах, а також особливості колізійного регулювання спадкових відносин у приватному праві як України, так й іноземних держав досліджу-

валось у наукових роботах Г.В. Галущенко, А.С. Довгерта, М.С. Долинської, М.О. Михайлів, О.О. Кармази, В.О. Кучера, В.І. Кисіля, У.О. Слабошпицької, А.А. Степанюк, Є.І. Фурси, С.А. Фурси, О.В. Церковної та ін.

Водночас особливої актуальності питання колізійного врегулювання спадкових правовідносин за участі неповнолітніх осіб набуло з початком повномасштабної війни в Україні, яка спричинила вимушений виїзд українців за кордон як на постійне, так і на тимчасове проживання.

За даними офісу Омбудсмана, станом на 1 грудня 2022 року в Україні зареєстровано 4,7 млн. внутрішньо переміщених осіб, понад 14,5 млн. українців виїхали після 24 лютого, а мінімум 11,7 млн. – виїхали до країн Євросоюзу [1]. Відповідно до даних УВКБ ООН станом на 20 грудня 2022 року кількість біженців з України у Європі після 24 лютого 2022 року становить 7 863 339 українців, для тимчасового захисту або аналогічних національних схем захисту в Європі зареєстровано 4 862 561 українців [2].

З огляду на таку політико-правову ситуацію в державі обрано тему дослідження для розкриття якої застосовано загальнонаукові та спеціальні методи у їх взаємному доповненні з огляду на об'єкт дослідження, мету та завдання такого. Виклад усього матеріалу проведеного дослідження супроводжує системний аналіз, за допомогою якого розкрито зміст правових інститутів резервної та обов'язкової частки у спадщині. Використання системного аналізу сприяло ґрунтовному розумінню порядку реалізації права на отримання законодавчо гарантованої частки у спадщині, механізму захисту спадкових прав неповнолітніх осіб у межах вказаних інститутів. Також вказаний метод застосовано при розгляді співвідношення свободи заповіту та права на обов'язкову частку у спадщині. При вивченні досліджуваного питання використано метод порівняння, за допомогою якого зіставлено особливості розпоряджання спадщиною та закріплення частини спадкового майна за певною категорією осіб в межах зазначених інститутів. З метою всебічного

дослідження обраної проблематики не залишено поза увагою автора методи індукції та дедукції, які становлять взаємопов'язану методологічну пару та базуються на принципі єдності протилежностей. За допомогою порівняльно-правового методу зіставлено інститути резервної та обов'язкової частки у спадщині у законодавстві різних держав. Цей метод дозволив виявити схожість і відмінність між реалізацією неповнолітніми спадкоємцями права на обов'язкову частку у різних державах ЄС, визначити загальне й особливе в їх розвитку, встановити закономірності закріплення права на обов'язкову частку за такими спадкоємцями.

При проведенні дослідження з обраної теми варто звернути увагу на те, що в законодавстві європейських країн для захисту майнових прав членів сім'ї та найближчих родичів існують правові інститути резервної та обов'язкової частки. Такі хоч і мають багато спільних рис, однак не є тотожними.

Незважаючи на те, що обидва правові інститути обмежують свободу заповіту та мають однакову мету (захист майнових прав обов'язкових спадкоємців), однак вони відрізняються за способом закріплення обов'язкової частки у спадщині.

Система резерву передбачає, що спадкодавець не може заповісти частину спадкового майна, яка зарезервована за обов'язковими спадкоємцями. Відповідно, свобода розпоряджання спадщиною обмежена лише тією частиною спадкового майна, яка перевищує частину, що належить обов'язковим спадкоємцям. В свою чергу, система обов'язкової частки передбачає закріплення частини спадкового майна за певною категорією осіб. Тобто спадщина переходить до спадкоємців, призначених у заповіті, проте особи, які мають право на обов'язкову частку, наділені правом вимоги до цих спадкоємців щодо виплати їм їхньої обов'язкової частки [3, с.116].

Вказані правові інститути обмежують свободу заповіту, однак мають на меті збереження певного майна в родині, що по суті є даниною звичаєвому праву, а також захист осіб, щодо яких у спадкодавця був обов'язок

утримання, зокрема, це стосується неповнолітніх спадкоємців.

Отже, у правових системах континентальної Європи передбачене законом право на обов'язкову або зарезервовану частину пов'язано з позбавленням спадщини за заповітом та залежить виключно від статусу особи як близького родича спадкодавця. Надаючи право на зарезервовану частину майна, незалежно від матеріального становища спадкоємця, обидва правові інститути резервної та обов'язкової частки пропонують своєрідну компенсацію за позбавлення особи спадщини за заповітом, дозволяючи близьким родичам отримувати вигоду від спадщини. Право на обов'язкову частку, особливо у вигляді грошової винагороди, розглядається як вияв сімейної солідарності, що надає близьким членам сім'ї, зокрема неповнолітнім дітям, право на мінімальну частку у спадщині, незалежно від матеріальної потреби.

Згідно з точкою зору Анікіної Г.В., під час реалізації права на обов'язкову частку виникає багато проблем, наприклад: інші спадкоємці можуть заперечувати щодо виділення такої частки; у встановлених законом випадках суд, урахувавши певні обставини, може зменшити розмір обов'язкової частки тощо. Під час реалізації права на резерв таких проблем не виникає. Адже ще за життя спадкодавця його майно поділяють на резерв та вільну частку. Отже, права сім'ї спадкодавця у країнах, де застосовують «право на резерв» як спосіб охорони прав сім'ї спадкодавця, захищені краще [4, с. 141].

Варто звернути увагу, що в Україні право на обов'язкову частку у спадщині, в тому числі щодо неповнолітніх спадкоємців, забезпечується через інститут обов'язкової частки, однак конструкція такого є дещо відмінною від попередньо описаної моделі. Заповідач вправі розпоряджатись всім належним йому майном, однак за наявності обов'язкових спадкоємців і прийняття ними спадщини такі будуть спадкувати частину спадкового майна, що відповідає розміру їх обов'язкової частки. Таким чином, після смерті спадкодавця розподіл спадщини здійснюватиметься з враху-

ванням осіб, які мають право на обов'язкову частку.

Результати. Правове регулювання інститутів резервної частки та обов'язкової частки у національних законодавствах Європейських країн має як багато спільних рис, так і низку відмінностей, які підлягають врахуванню при регулюванні відносин спадкування за участі неповнолітніх осіб, та можуть бути враховані у національному праві України, а тому такі доцільно розглянути більш детально на прикладах конкретних держав.

Яскравим прикладом застосування інституту резервної частки є Франція. Спадкове право цієї держави відоме принципом примусового спадкування, згідно з яким неповнолітні діти є обов'язковими спадкоємцями своїх батьків та мають захищене право успадкувати частину «зарезервованої» спадщини [5].

Таке «резервування» передусім зумовлено тим, що спадкове право Франції ґрунтується на кодексі Наполеона, згідно з яким сім'я повинна бути захищеною, а кошти від батьків повинні передаватись до дітей. Таке правило має визначальне значення та тісно переплітається з нормами Конституції Франції.

За законодавством Франції майно спадкодавця поділяється на таке, що знаходиться у його вільному розпорядженні (*quotite disponible*), та резервну частку (*reserve*), на яку мають право, зокрема, неповнолітні діти.

Стаття 913 Французького цивільного кодексу встановлює, що якщо до моменту смерті спадкодавець має одну дитину, він вправі розпорядитися 1/2 свого майна, якщо він має двох дітей, він вправі розпорядитися 1/3 майна, якщо він має трьох дітей і більше – 1/4 майна. Загалом розмір обов'язкової частки не повинен перевищувати 3/4 майна спадкодавця [6].

При цьому у регулюванні примусового спадкування в національному законодавстві Франції існують деякі правила та вимоги. Хоча обов'язкові спадкоємці у Франції вважаються спадкоємцями за замовчуванням, але такі не мають автоматичного права на свою частку у майні померлого. Щоб отримати обов'язкову частку у спадщині, такі спадко-

емці повинні відповідати принаймні одній із таких двох вимог: бути молодше 24 років, щоб мати законне право на частину майна, що успадковується; якщо спадкоємець має слабе психічне чи фізичне здоров'я та не може піклуватися про себе, він має законне право на свою частину спадкового майна в будь-якому віці [7]. Обов'язкові спадкоємці не вправі відмовитись від резервної частки, а лише від спадкування загалом.

Якщо ж говорити про співвідношення свободи заповіту та інституту резервної частки у Франції, то для спадкодавця є можливість обрати, хто буде спадкоємцем майна, заповівши право користування майном (узуфрукт). В такому випадку спадкоємець може використовувати спадкове майно та змінювати (поліпшувати) таке і, навіть, здавати в оренду. Однак при продажі такого майна неповнолітні діти матимуть право на отримання своєї частки.

Запровадження конструкції «узуфрукту» в спадковому праві України в контексті спадкування неповнолітніми особами обов'язкової частки у спадщині вважаємо цілком доцільним, оскільки це дозволить утримати майно в належному стані та економічному обороті як до досягнення таким спадкоємцем повноліття, так і у випадку, якщо через особливості самого майна зберігання та використання такого потребує спеціальних знань. Тобто, коли є необхідність унеможливити втрату (знецінення) майна, включеного в обов'язкову частку спадщини неповнолітнього спадкоємця.

Також у Франції можливе застосування договору про спадкування. Суть такого полягає в тому, що неповнолітні спадкоємці можуть попередньо відмовитись від свого права подати позов про втручання в їх право спадкування на користь однієї або кількох осіб, які можуть бути спадкоємцями. Щоб мати законну силу, така відмова повинна бути письмовою та оформленою перед двома нотаріусами. При цьому має бути вказано особу (осіб) на користь яких подана відмова [8].

Застосування правової конструкції договору про спадкування в національному законодавстві України доцільне з метою забезпечення стабільності та визначеності у

спадкових правовідносинах. На нашу думку, це виключило б потребу у застосуванні існуючих сьогодні у національній системі права конструкцій «відмови від прийняття спадщини» та «відкликання відмови від прийняття спадщини», сприяло б дисциплінуванню учасників спадкових відносин, стимулювало б учасників спадкових відносин добросовісно ставитися до свого вибору приймати чи не приймати спадщину.

Ще одним цікавим правовим способом захисту прав неповнолітніх спадкоємців за законодавством Франції є позов про зменшення розміру майна, переданого за заповітом. Такий позов дозволяє неповнолітнім спадкоємцям відстоювати своє право на обов'язкову частку у спадщині. Якщо успадковане за заповітом майно впливає на розмір та склад обов'язкової частки неповнолітнього спадкоємця, останній вправі подати позов про виокремлення такого майна та включення його до складу обов'язкової частки. Вказаний позов може бути поданий обов'язковими спадкоємцями протягом п'яти років з моменту відкриття спадщини або протягом двох років з дати виявлення спадщини [9].

Інститут резервної частки використовується також у Італії та Іспанії. Італійське законодавство відносить неповнолітніх дітей до осіб, на користь яких закон резервує частку майна чи інших прав у спадщині, тоді як заповідальні розпорядження на їх спадкові права впливати не можуть (статті 457, 536 Цивільного кодексу Італії) [10].

У Іспанії нормами Цивільного кодексу України закріплено, що заповідач не вправі розпоряджатися резервною часткою, оскільки закон закріпив таку за обов'язковими спадкоємцями, до яких віднесено неповнолітніх дітей. Розмір обов'язкової частки неповнолітніх дітей становить 2/3 частки, яку вони б отримали в разі спадкування за законом (статті 806, 807 Цивільного кодексу Іспанії) [11].

У Польщі заповідачі можуть вільно розпорядитись майном, але існують законодавчо закріплені правила для захисту певних осіб, зокрема, неповнолітніх спадкоємців, які мають право на обов'язкову частку спадщини

(польською мовою *zachowek*) як у випадку законного спадкування, так і при спадкуванні за заповітом. Така частка для неповнолітніх дітей становить дві третини спадкової частки, яка б належала неповнолітній дитині при спадкуванні за законом. Якщо така особа не отримала належної частки, то за нею закріплено право вимоги до інших спадкоємців про виплату суми коштів, необхідних для покриття обов'язкової частки або недоотриманої частини такої (стаття 991 Цивільного кодексу Республіки Польща) [12].

Тобто таку зарезервовану частку можна порівняти з формою фінансової компенсації, яка виплачується членам найближчої родини померлого, серед яких неповнолітні діти, які не вступили у спадщину. Водночас, як бачимо, право на обов'язкову частку не означає автоматичну виплату еквівалентної суми грошової компенсації, а передбачає право на звернення з відповідною вимогою до інших спадкоємців. Якщо ж таке звернення є безрезультативним, то єдиним способом отримати обов'язкову частку є звернення до суду.

При цьому вважаємо, що закріплення польським законодавством обов'язкової частки у випадку спадкування неповнолітніми дітьми у розмірі двох третіх від їх законної частки є виправданим та об'єктивно зумовлене віковим критерієм, невисоким рівнем купівельної спроможності та наявним батьківським обов'язком утримувати неповнолітніх дітей.

Як зазначив Верховний Суд у постанові від 25 червня 2020 року (справа I NSNc 21/20), інститут обов'язкової частки (*zachowek*) у спадщині є виправданим і необхідним для реалізації основних конституційних цінностей, таких як гідність, захист сім'ї та право на спадщину. Принцип демократичної правової держави, що реалізує принципи соціальної справедливості, виключає таке формування порядку спадкування, яке позбавляло б засобів до існування членів найближчої сім'ї спадкодавця, зокрема неповнолітніх нащадків. З соціальної та правової точки зору зарезервована частка виконує ключову функцію: функцію утримання, створення економічної основи для найближчих членів сім'ї,

пов'язану з цим функцію безпеки, захисну функцію для сім'ї, розподільну функцію та функцію солідарності. Право на застережну частку виникає внаслідок особливих сімейно-правових відносин між спадкодавцем і найближчими членами сім'ї. Таке право служить виконанню моральних обов'язків спадкодавця по відношенню до своїх родичів і реалізації принципу, що ніхто не може вільно розпоряджатися своїм майном у разі своєї смерті, минаючи своїх родичів [13].

В Німеччині неповнолітній спадкоємець, який виключений розпорядженням спадкодавця з спадкування, вправі вимагати обов'язкову частку. Розмір такої частки становить як і в Україні половину від того, що належало б у випадку спадкування за заповітом (§ 2303 BGB) [14].

Варто звернути увагу, що в Німеччині такі спадкоємці не повинні доводити будь-яку фінансову залежність чи законні очікування фінансової допомоги від померлого. Право на обов'язкову частку закріплено за неповнолітніми спадкоємцями в силу їх спорідненості з померлим.

Федеральний конституційний суд Німеччини не лише вказав, що право на обов'язкову частку узгоджується з Конституцією, а й також встановив, що наділення неповнолітніх дітей спадкодавця правом на мінімальну грошову частку у майні спадкодавця повинно розглядатись як основний елемент спадкового права гарантований Конституцією [15].

Останні реформи національного права Німеччини, які стосуються обов'язкової частки у спадщині, визнають право на таку, навіть незважаючи на обмеження свободи заповіту [16].

Разом з тим, незважаючи на закріплення права неповнолітніх осіб на обов'язкову чи резервну частку у спадщині як архаїчного, законодавчо гарантованого мінімуму в спадковому майні, який одержується визначеними законом спадкоємцями незалежно від змісту заповіту, в сучасній юридичній доктрині точаться дискусії щодо доцільності збереження вказаних інститутів.

Це зумовлено тим, що, з одного боку, право на обов'язкову частку у спадщині, яке закрі-

плено в тому числі за неповнолітніми спадкоємцями, є способом захисту спадкоємців, щодо яких в силу їх віку, стану здоров'я та сімейно-правового статусу у спадкодавця був обов'язок утримання, та для яких частка у спадщині є засобом для існування. Саме тому таке право є особистим та персоніфікованим, безвідносним до волі інших учасників спадкових правовідносин.

З іншого боку, закріплення такого права не узгоджується з принципом свободи заповіту та може суперечити дійсній волі спадкодавця, йти врозріз з баченням такого щодо долі майна після смерті.

Саме тому у багатьох країнах Європи між науковцями та практиками спірним постає питання правомірності законодавчого закріплення обов'язкової чи зарезервованої частки у спадщині. В основному сумніви висловлюються щодо того чи обмеження свободи заповіту може бути виправдане ідеєю спадкування в межах сім'ї. Такі дискусії мають наслідком впровадження відповідних змін у національне законодавство країн Європи.

Наприклад, в Італії спеціальний захист, який пропонує чинна система права, запроваджений у період, коли захист обов'язкової частки ґрунтувався на концепції сімейної солідарності, необхідності підтримувати родинні зв'язки, а також потребі захищати будь-яких нужденних близьких родичів, що в умовах розвитку ринкової економіки та змін у суспільному житті загалом не повністю відповідає вимогам дійсності.

Саме тому Національною радою нотаріусів Італії запропоновано реформувати порядок визначення обов'язкової частки у спадщині. Пропонується, щоб обов'язкова частка формувалась або з одного виду майна (рухомого чи нерухомого) або майна, яке не включено у заповіт. Іншими словами, за вказаною пропозицією спадкоємці, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, переходять у статус спадкоємців, які є кредиторами спадкодавця, а розмір такого «кредиту» може бути визначений лише після смерті заповідача та компенсований будь-яким майном, в тому числі неспадковим [17].

Завдяки цій реформі обов'язковий спадкоємець, який отримав право на стягнення обов'язкової частки через дарування або заповіт, зроблений померлим за життя (який отримав спадкове майно у меншому розмірі ніж становить обов'язкова частка, або взагалі нічого не отримав), захищений шляхом пред'явлення позову до обдаровуваного та/або спадкоємця за заповітом про зменшення їх частки спадкового майна. Останні можуть в подальшому повернути майно, якщо таке ще не передано третім особам, не втрачено, або заплатити вартість «кредиту», визначену на час складання заповіту [17].

Запропонована реформа остаточно скасовує право обов'язкового спадкоємця звернутись до спадкоємців за заповітом із позовом про реституцію. Якщо чинне законодавство Італії значно обмежує практичну можливість обдаровуваного та/або спадкоємця за заповітом продати отримане спадкове майно чи заставити таке, оскільки відсутні гарантії того, що відповідне майно в подальшому не буде витребуване обов'язковим спадкоємцем, то неможливість звернутись з вказаним позовом про реституцію сприятиме подоланню таких проблем.

Ще одним фундаментальним нововведенням, яке передбачає вказана реформа, є скорочення переліку обов'язкових спадкоємців, зокрема, з таких пропонується виключити вдовця (вдову) з подружжя, яке розлучилось, а також зменшити обсяг прав обов'язкових спадкоємців.

Вказані пропозиції щодо реформування в Італії інституту обов'язкової частки у спадщині спрямовані на адаптацію нормативно-правового регулювання до поточних потреб суспільства, а також на узгодження з законодавством інших європейських країнах з врахуванням соціологічних змін.

Крім того, в питанні обов'язкового спадкування в країнах континентальної Європи спостерігається тенденція відходити від закріплення за спадкоємцями матеріальних прав на майно до закріплення права грошової вимоги. Вказане зумовлено передусім тим, що сьогодні сім'я здебільшого розглядається

як симбіотична спільнота, яка є тимчасовим явищем, і якщо смерть батьків відбувається на етапі де діти, навіть у неповнолітньому віці, є досить самостійними, то, зазвичай, для них практичніше отримати грошову компенсацію, ніж стати спадкоємцями через матеріальне право спадкування.

Як слушно зазначив Ю.О. Заїка, майнові інтереси обов'язкових спадкоємців можна захистити і не надаючи їм права на обов'язкову частку спадщини, яка до того ж може значно перевищувати їхні соціальні потреби. За рішенням суду обов'язковим спадкоємцям може надаватися аліментування за рахунок спадкового майна на засадах, визначених сімейним законодавством [18].

Висновки. Підсумовуючи вказане, можемо дійти висновку, що закріплення в законодавстві держав-членів ЄС права неповнолітніх осіб на обов'язкову частку у спадщині відбувається за допомогою двох правових інсти-

тутів – «резервної частки» та «обов'язкової частки», останній у модифікованому вигляді функціонує в Україні. З врахуванням політичних та соціальних змін у нашій державі положення про право на обов'язкову частку неповнолітніх осіб в Україні можна та потрібно удосконалювати з врахуванням досвіду європейських країн. Вважаємо доцільним запровадження грошової компенсації для неповнолітніх спадкоємців за неотриману обов'язкову частку спадщини, а також інституту «узуфрукту», який б забезпечив при необхідності збереження майна, яке передано як обов'язкова частка, оборотоздатність та належне використання такого. Окрім того, враховуючи необхідність дотримання балансу між функціональним призначенням права на обов'язкову частку у спадщині та свободою заповіту, актуальним видається закріплення за неповнолітніми спадкоємцями права укладення договору про спадкування.

Список використаних джерел:

1. Уповноважений Верховної ради України з прав людини : веб-сайт. URL: https://ombudsman.gov.ua/news_details/sogodni-startuye-10-ti-dennij-informacijnij-marafon-do-dnya-prav-lyudini . (дата звернення: 05.12.2022).
2. Operational Data Portal (ODP). UNHCR : web-site. URL: https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine#_ga=2.228732760.514168680.1646989952-176134281.1646551413 (дата звернення: 05.12.2022).
3. Бабюк П. Право на обов'язкову частку у спадщині: порівняльно-правовий аспект. *Актуальні проблеми правознавства*. 2 (26)/2021. С. 116–125.
4. Анікіна Г.В. Особливості спадкування за заповітом за законодавством зарубіжних країн. *Порівняльно-аналітичне право*. № 1. 2020. С. 138–142.
5. French Wills and forced heirship. Buckles Solicitors LLP : web-site. URL: <https://www.buckles-law.co.uk/services-for-you/french-law/estate-planning-france/french-will-and-forced-heirship/> (дата звернення: 01.12.2022).
6. Civil Code URL: <https://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Frances-French-Civil-Code-english-version.pdf> (дата звернення: 01.12.2022).
7. French supreme court rules out forced heirship in France. France tax law LLP: website. URL: <https://www.francetaxlaw.com/news/french-supreme-court-rules-out-forced-heirship-in-france/> (дата звернення: 01.12.2022).
8. French Succession Law in France: website. URL: <https://www.kentingtons.com/taxation/succession-law-in-france/> (дата звернення: 01.12.2022).
9. European e-Justice Portal: website. URL: <https://e-justice.europa.eu/166/EN/succession?FRANCE&member=1> (дата звернення: 01.12.2022).
10. Цивільний кодекс Італії : веб-сайт. URL: http://www.jus.unitn.it/cardozo/Obiter_Dictum/codciv/Lib2.htm (дата звернення: 01.12.2022).
11. Spanish Civil code. Ministerio de Justicia. URL: [https://www.mjusticia.gob.es/es/AreaTematica/DocumentacionPublicaciones/Documents/Spanish_Civil_Code_\(Codigo_Civil_Espanol\).PDF](https://www.mjusticia.gob.es/es/AreaTematica/DocumentacionPublicaciones/Documents/Spanish_Civil_Code_(Codigo_Civil_Espanol).PDF).
12. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19640160093/U/D19640093Lj.pdf>.
13. Sąd Najwyższy. akt I NSNc 21/20 Dnia 25 czerwca 2020 r. URL: <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/OrzeczeniaHTML/i%20nsc%2021-20.docx.html> (дата звернення: 10.12.2022).

14. German Civil Code BGB. Bundesministerium der Justiz: website. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/ (дата звернення: 10.12.2022).
15. Reinhard Zimmermann, Compulsory Portion in Germany In: Comparative Succession Law v3. Edited by: Kenneth G C Reid, Marius J De Waal and Reinhard Zimmermann, Oxford University Press (2020). The multiple contributors. DOI: 10.1093/oso/9780198850397.003.0009.
16. Max Planck Encyclopedia of European Private Law: website. URL: https://max-eup2012.mpipriv.de/index.php/Compulsory_Portion (дата звернення: 01.12.2022).
17. Reform of rights of forced heirs. Consiglio Nazionale del Notariato : website. URL: <https://www.notariato.it/en/notariato/reform-of-rights-of-forced-heirs/> (дата звернення: 11.12.2022).
18. Заїка Ю.Б. Підстави зменшення розміру обов'язкової частки. *Наукові доповіді на пленарному засіданні*. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/9863/1/%D0%A1%D0%BF%D0%B0%D0%B4%D0%BA%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96_p005-007.pdf (дата звернення: 11.12.2022).

References:

1. Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights. Web-site. (2022). Retrieved from https://ombudsman.gov.ua/news_details/sogodni-startuye-10-ti-dennij-informacijnij-marafon-do-dnya-prav-lyudini.
2. Operational Data Portal (ODP). UNHCR. Web-site. (2023). Retrieved from https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine#_ga=2.228732760.514168680.1646989952-176134281.1646551413.
3. Babiuk, P. (2021). The right to a compulsory share in inheritance comparative legal aspect. *Actual problems of law*, 2, 116-125.
4. Anikina, H.V. (2020). Features inheritance by will under the legislation of foreign countries. *Comparative and analytical law*, 1, 138-142.
5. French Wills and forced heirship. Buckles Solicitors LLP. Web-site. Retrieved from <https://www.buckles-law.co.uk/services-for-you/french-law/estate-planning-france/french-will-and-forced-heirship/>
6. Civil Code Retrieved from <https://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Frances-French-Civil-Code-english-version.pdf>.
7. French supreme court rules out forced heirship in France. France tax law LLP. Web-site. Retrieved from <https://www.francetaxlaw.com/news/french-supreme-court-rules-out-forced-heirship-in-france/>.
8. French Succession Law in France. Web-site. Retrieved from <https://www.kentingtons.com/taxation/succession-law-in-france/>.
9. European e-Justice Portal. (2020). Web-site. Retrieved from <https://e-justice.europa.eu/166/EN/succession?FRANCE&member=1>.
10. Civil Code of Italy. Retrieved from http://www.jus.unitn.it/cardozo/Obiter_Dictum/codciv/Lib2.htm.
11. Spanish Civil code. Ministerio de Justicia. Retrieved from [https://www.mjusticia.gob.es/es/AreaTematica/DocumentacionPublicaciones/Documents/Spanish_Civil_Code_\(Codigo_Civil_Espanol\).PDF](https://www.mjusticia.gob.es/es/AreaTematica/DocumentacionPublicaciones/Documents/Spanish_Civil_Code_(Codigo_Civil_Espanol).PDF).
12. Ustawa z dnia 23 kwietnia. (1964). Kodeks cywilny. Retrieved from <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19640160093/U/D19640093Lj.pdf>.
13. Sąd Najwyższy. akt I NSNc 21/20 Dnia 25 czerwca 2020 r. Retrieved from <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/OrzeczeniaHTML/i%20nsc%2021-20.docx.html>.
14. German Civil Code BGB. Bundesministerium der Justiz. Retrieved from https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/.
15. Reinhard Zimmermann, Compulsory Portion in Germany In: Comparative Succession Law v3. Edited by: Kenneth G C Reid, Marius J De Waal and Reinhard Zimmermann, Oxford University Press (2020). The multiple contributors. Retrieved from 10.1093/oso/9780198850397.003.0009.
16. Max Planck Encyclopedia of European Private Law. Retrieved from https://max-eup2012.mpipriv.de/index.php/Compulsory_Portion.
17. Reform of rights of forced heirs. Consiglio Nazionale del Notariato. Web-site. Retrieved from <https://www.notariato.it/en/notariato/reform-of-rights-of-forced-heirs/>.
18. Zaika, Yu. Grounds for reducing the size of the compulsory share. Retrieved from http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/9863/1/%D0%A1%D0%BF%D0%B0%D0%B4%D0%BA%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96_p005-007.pdf.